

K VOJENSKÉMU ŠKOLSTVÍ

Stejně jako společnost a armáda stojí i vojenské školství na určitém rozcestí a hledá optimální směr, optimální cestu, kterou se vydat za jeho novou kvalitou, která by plně odpovídala potřebám Čs. armády na jedné straně, ale zároveň korespondovala ve všech ukazatelích s čs. výchovně vzdělávací soustavou.

Vojenské školství se v uplynulé historické etapě rozvíjelo, stejně jako čs. armáda, extenzivním způsobem. Výsledkem tohoto extenzivního rozvoje je dnešní stav, kdy připravujeme vojáky z povolání pro plánované funkce v 7 vojenských vysokých školách a ve středoškolské formě ve 12 školách.

Praxe ukázala, že před více než dvaceti lety schválený princip dát každému důstojníkovi vysokoškolské vzdělání neodpovídá reálné potřebě. Je široká škála velitelských, technických i týlových funkcí u jednotek i v útvarcích, které zastávali a mohou i v budoucnu úspěšně zastávat důstojníci bez vysokoškolského vzdělání. Podíl na tomto stavu má i nesprávně prováděná personální práce a reálné hodnocení potřeb armády. Předepsali jsme i pro ty nejnižší důstojnické funkce v tabulkách počtů útvarů a zařízení jako požadované vzdělání vojenskou nebo civilní vysokou školu, u vyšších funkcí dokonce vojenskou akademii v pojetí tříletého velitelsko-štábního nebo dvouletého inženýrsko-štábního a organizátorsko-ekonomického studia, po pětileté praxi u vojsk.

Odezvou toho bylo, že ve snaze splnit kvalifikační předpoklady pro výkon zastávané funkce a splnit podmínky pro povýšení do vyšších hodností se neúměrně zvýšily požadavky na formu dálkového studia ve vojenských školách, ale i v různých formách nadstavbového a často samoúčelného studia na civilních vysokých školách.

Existující systém přípravy vojáků z povolání se vytvořil v určitých podmínkách a měl je zabezpečit v podstatě na celoživotní vojenskou službu. Blízká a vzdálenější budoucnost výstavby armády vyžaduje uskutečnit v tomto systému úpravy, aby nevázal ve studiu tak velké počty žáků a posluchačů. Lze očekávat, že se pro určitou část mladé mužské populace po vyučení nebo absolvování civilních středních škol stane v podmínkách budoucího trhu pracovních sil služba v armádě, při možnosti zvolit si vhodnou délku závazku, zajímavou. Pro ně musí být vytvořeny odpovídající, svým obsahem a délkou diferencované formy přípravy.

Novou kvalitu musí doznat systém výběru a přijímacího řízení, který v minulosti negativně ovlivňoval úroveň absolventů vojenských škol i názory na celé vojenské školství.

My jsme v minulosti posluchače nevybírali, ale nabírali za nepředstavitelně složitých podmínek, které se vytvořily pro MVS, jež jsme činili odpovědné za splnění směrných čísel náboru. Přitom byla tato čísla neustále zvyšována. „Nabírali“ jsme ze spodní poloviny chlapecké populace sice s přihlédnutím k intelektuálním schopnostem posluchačů, ale učebními programy i výstupním profilem absolventa byli postaveni na kritéria, jako bychom si vybírali nejlepší z nejlepších. K dovršení stavu byly vojenské školy zatíženy dalším neuváženým kritériem, kterým byla odchodovost. V řadě případů jsme připravovali posluchače-vojáka z povolání ve čtyř nebo pětiletém studiu, který již po půl roce zjistil, že zvolil chybně, v rozporu se svými schopnostmi, předpoklady nebo i zájmem, ale nebylo pro něho úniku a východiska. Řada z těch, kteří absolvovali vojenské školy, nebyla motivována pro službu v armádě a vytvářela u útvaru onu problémovou kategorii vojáků z povolání, která zabírala neúměrně mnoho práce, času a mnohdy bez výsledků.

Vojenské školství bylo často ovlivňováno nekvalifikovanými, jednoúčelovými vstupy do systému přípravy, do učebních plánů a programů. Absolvent, připravovaný na základní funkce, tj. četů, přebíral rotu. Zjistilo se, že nezná zásady přebírané roty nebo není připraven v oblasti ekologie a ochrany životního prostředí. Automaticky se objevil požadavek na úpravu učebních programů. Tím docházelo k narušení pozic mezi vzdělávacími a vojenskoodbornými předměty, ale nástupem tohoto ekologicky připraveného posluchače se zjistilo, že nezná něco dalšího, a tak se začarovaný kruh prakticky nezastavil. Svě místo ve výchovně vzdělávacím procesu nesehrával často ani velitelstvo-pedagogický sbor ve školách. Školy byly často doplňovány stejným způsobem, jakým byl prováděn nábor do těchto škol. Řada pedagogických pracovníků působí ve vojenských školách celý život bez potřebné vojskové praxe, ale často i bez předpokladu a zájmu vzdělávat se v příslušném vědním oboru. Škola byla v nedávné minulosti degradována na odpočinkové zařízení a tomu odpovídal i výběr lidí. Přitom jsme si neuvědomovali, že změny v armádě můžeme dosáhnout jedině změnami myšlení velitelského sboru, tedy školami. Celospolečenské změny realizované v armádě, tedy i ve vojenském školství a praxe letošního roku potvrzují, že se stav začíná zásadním způsobem měnit. Je to pouze začátek těchto přeměn, kterými školství musí projít.

Přes všechny složitosti jsou absolventi vojenských škol připraveni na výkon základních funkcí, pro které jsou připravováni. A to po stránce vojenskoodborné i motivační. Ten motivační faktor je nutné zvýraznit. Vystává však otázka, proč absolventi vojenských škol záhy po příchodu k útvarům tak rychle ztrácí motivaci ke službě v armádě a hledají z ní často různými cestami únik. Mělo by to být předmětem obsáhlých sociologických průzkumů; jsem

však názoru, že není doceněn a ani nejsou vytvořeny podmínky pro adaptační proces těchto absolventů u útvarů, kde nastupují.

Byl přijat soubor opatření, kterým se v režimu práce a života vojenských škol přibližujeme studiu na civilních školách. Posluchači vojenských škol mají stále více volnosti, stále více času pro své zájmy, potřeby, jediným a rozhodujícím kritériem pro jejich hodnocení jsou jejich studijní výsledky. Tedy ve srovnání s minulostí jdou absolventi našich škol do nesrovnatelně horších podmínek, než na jaké byli zvyklí ve vojenských školách. Ani vojenské stáže jim v tomto směru nedají úplnou představu o náročnosti služby vojáka z povolání. Přechod ze školského prostředí do podmínek útvarů je někdy konfliktní, šokující a ne všichni se s ním vyrovnávají. To je v řadě případů důvod ke ztrátě motivace a zájmu o službu v armádě. Ale to je skutečnost, za kterou nelze svalovat odpovědnost jen na vojenské školy. Tento proces je především v rukou velitelů a záleží na nich, jak dokáží vytvořit podmínky pro práci a službu u útvarů. Neobstojí v tomto směru názor změnit organizaci života ve školách. To je objektivní skutečnost daná vysokoškolským zákonem i vývojem ve společnosti a požadavek musí znít opačně – změnit přístup k lidem, kteří k útvaru nastupují po absolvování školy.

V návaznosti na přechod k profesionalizaci armády a s tím spojené snížení počtů je nutné změnit i celý systém vojenského školství. V první etapě jeho organizační přestavby půjde o snižování počtů posluchačů a žáků a ve větším rozsahu o snižování stálého stavu vojenských škol a zabezpečujícího personálu, kde dosahujeme nepříznivých ukazatelů ve srovnání s obdobnými školami v zahraničí i civilními školami. Chceme postupně snižovat mnohooborovost ve vojenském školství, která je neúnosná. Zvažujeme proporce mezi VG a VSOŠ a vzhledem k zámyslu profesionalizace se přikláníme k názoru, že by prioritu měly dostat vojenské střední odborné školy, které v uzavřeném cyklu připravují vojenské odborníky využitelné v profesionální armádě s osobitým vztahem k vojenské technice i odborným službám. Při potvrzení tohoto závěru potom výrazně omezit jejich přímý převod ke studiu na vojenských vysokých školách, které doplňovat z VG a z řad občanské mládeže.

Příprava na vojenských školách musí délkou a obsahem studia lépe odpovídat požadavkům funkcí, které reálně budou v určitém časovém období absolventi škol zastávat. Ale tyto kvalifikační požadavky musí velitelé, náčelníci druhů vojsk a služeb nově stanovit, vytvořit, obdobně, jak to mají běžně v armádách některých států NATO, systém tzv. „kariér“, ve kterých je soustředěna většina plánovaných funkcí. Nad základním vzděláním důstojníků i praporčíků by měla být struktura několika stupňů nadstavbového studia, kratších a specifických, s interní nebo kombinovanou formou. Posluchači by do studia trvajících jeden rok (denní formou) nebyli přemísťováni do škol, ale pouze vysíláni (zařazení u útvarů by bylo zachováno). Absolvování takové konkrétní specifické přípravy by mělo být podmínkou splnění před ustanovením do funkce, pro kterou je předepsána.

Musíme se znovu konkrétně rozebrat kategorii důstojníků bez vysokoškolského vzdělání a vymezit funkce, u kterých by měla být v TP plánována vojenská střední škola. Konkrétně vymezit možnosti zařazení důstojníků, kteří v minulosti absolvovali DDS, RDS nebo VSOU, či byli jmenováni důstojníky z řad praporčíků. Do této kategorie mohou v budoucnu patřit i absolventi první, obsahově ucelené části vysokoškolského studia, kterým může být podle nového zákona o vysokých školách spolu s vysvědčením, přiznán titul bakalář (ve zkratce Bc). Předpokládáme, že by trvala 6 semestrů.

Bude-li se měnit zákon o průběhu služby vojáka z povolání, stane se významnou i otázka využitelnosti vzdělání získaného na vojenských vysokých školách v civilním povolání. V některých specializacích, především velitelských, bude třeba upravit obsah studia tak, aby se civilnímu více přiblížil. Vzhledem k tomu, že postupně budou vznikat ve vojenských vysokých školách určité rezervy, bude třeba vytvářet předpoklady pro využití materiálních i pedagogických kapacit VVŠ ve prospěch civilního školství. Tato potřeba se netýká jen vojenských vysokých škol, ale i vojenských gymnázií a učilišť. Místní orgány státní správy mají o kapacitách a prostorových podmínkách, často i o naplněnosti žáků a posluchačů přehled a porovnávají se situací na civilních středních školách.

K těmto požadavkům nemůžeme být lhostejní. Musíme však vědět, jaké budeme mít nezbytné vlastní potřeby, co můžeme pronajmout, na čem by se mohli učitelé našich škol podílet, aby měli zaručenou práci a sociální jistoty. S tím je spojen požadavek, aby učitelé našich vojenských škol, především ti, kteří vyučují všeobecně vzdělávací, základní teoretické a odborné předměty, byli schopni obstát v konkurenci s učiteli civilních škol, aby splňovali kvalifikační požadavky, měli pedagogicko-psychologickou přípravu a uměli své učitelské poslání a povolání úspěšně vykonávat. Musíme si i ve vojenských školách zvyknout na to, že tím, že se někdo stal učitelem, nemá zaměstnání ve škole na celý další aktivní život až po odchod do důchodu zajištěno. Na učitelský sbor, ale i na velitele školních jednotek - vychovatele, musíme klást náročné požadavky na jejich připravenost i konkrétní výslednost v zastávaných funkcích. Kdo neobstojí, musí být nahrazen kvalitnějším.

Naproti tomu jsem toho názoru, že by měla být redukována příprava zahraničních studentů na vojenských vysokých školách. Jinými slovy, měl by být omezen počet studentů ze zemí, jejichž státní zřízení nekoresponduje s demokratickými přeměnami v našem státě a pobyt těchto studentů přináší armádě řadu problémů politického charakteru. Naopak chceme posilovat studium zahraničních studentů formou recipročního studia pro všechny země, které přijmou naše posluchače ke studiu.

Změny, které chceme dělat v systému přípravy kádrů ČSA, musí respektovat skutečnost, že naše vojenské školy jsou nedílnou součástí československé výchovně vzdělávací soustavy. Proto se na ně vztahují, jen s nemnoha výjimkami, celostátní školské zákony. Počátkem května 1990 byl zákon

o soustavě základních a středních škol z roku 1984 novelizován přijetím zákona č. 171/1990 Sb., zákon o vysokých školách z roku 1980 byl úplně zrušen a nahrazen zákonem novým, č. 172/190 Sb. Oba uvedené zákony vstoupily v platnost již před zahájením nového školního roku 1990/1991.

Novelou zákona o soustavě základních a středních škol byla zkrácena povinná školní docházka na 9 roků, kterou budou plnit žáci na základní škole. Byla rovněž dána možnost prodloužit gymnázium až na 8 ročníků, ustoupilo se od jeho polytechnického charakteru, posílila výuka cizích jazyků a umožnila řada dalších změn. Na středních odborných školách se posiluje všeobecný základ. Ve vojenském školství bude třeba ve VSOŠ obsah všeobecně vzdělávací a odborné přípravy žáků víc přiblížit odpovídajícím studijním oborům civilních středních škol. Na VG zůstáváme u čtyřleté délky studia, ale již jsme upravovali jeho obsah. Problémy vznikají v tom, že národní ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy uplatňují poněkud odlišné přístupy.

Nový zákon o vysokých školách přinesl oproti dřívějšímu pojetí řadu zásadních změn. Vysoké školy získaly velkou samostatnost, staly se samosprávnými, o jejich organizaci a činnosti rozhodují v mezích zákona orgány akademické samosprávy, kterými jsou akademický senát, vědecká rada, rektor a prorektor (děkan, proděkan fakult). V pravomoci akademického senátu VŠ je např. zřizování a rušení fakult, navržení rektora, schválení statutu VŠ, souhlas se jmenováním prorektorů, souhlas se složením vědecké rady apod.

Zákonem byly upřesněny akademické tituly, na technických, ekonomických a zemědělských VŠ zůstává inženýr, na univerzitách, bohosloveckých a uměleckých školách se zavádí titul magistr. Přechází se na jiný způsob vědecké výchovy, jehož absolventům se přiznává akademický titul doktor (ve zkratce Dr.). Nazývá se postgraduálním studiem, proto budeme muset od dosavadního názvu PGS ustoupit a nahradit jej jiným. Místa učitelů a vědeckých pracovníků se obsazují konkursem. Značně jsou rozšířena práva studentů, kteří mají zastoupení v akademických senátech VŠ a jejich fakult.

V návaznosti na změny v československé vzdělávací soustavě bylo usnesením 5. zasedáním jeho kolegia FMO uloženo zpracovat a v lednu 1991 předložit návrh Systému vzdělávání vojáků z povolání Československé armády.

V souvislosti s tím jsou upřesňovány soustavy studijních oborů a specializací vojenských vysokých i středních škol, připravovány návrhy na úpravy průběhu služby jejich žáků a posluchačů, je zvažována úprava systému výběru uchazečů o studium.

Pracuje se na úpravě znění základních školských předpisů a ve variantách změn obsahu studia ve studijních oborech a specializacích se předpokládá realizovat obsahově ucelenou část vysokoškolského studia s přiznáním titulu bakaláře (Bc.), obdobně jako na civilních vysokých školách. Současně se řeší